

Materiālā stimula ietekme uz aizgādnībā esošo personu aizgādņa atrašanu

Rīgas valstspilsētas pašvaldības
Labklājības departaments

05.06.2024

Pētījuma problēma

Rīgas dome 05.07.2023. ir pieņēmusi saistošos noteikumus Nr. RD-23-1278-lp “Par brīvprātīgās iniciatīvas pabalstiem Rīgas valstspilsētas pašvaldībā”, ar kuriem ir palielināts aizgādņa pabalsta apmērs, tomēr Rīgas pašvaldībā joprojām ir noteikts skaits personu ar rīcībspējas ierobežojumiem, kuriem nav iecelts aizgādnis.

Pētījuma mērķis:

Noskaidrot materiālā stimula ietekmi uz aizgādņībā esošo personu aizgādņa atrašanu.

Pētījuma jautājumi

- Kāds ir to rīcībnespējīgo personu profils, kuriem nevar atrast aizgādņus?
- Kādi ir apsvērumi, kas motivē uzņemties aizgādņa pienākumu veikšanu?
- Vai aizgādņības pabalsta apmēra paaugstināšana ir ietekmējusi aizgādņu skaita pieaugumu?
- Kāda nozīme ir pabalstam aizgādņu motivācijā uzņemties pienākumus?

Pētījuma metodoloģija

- SOPA datu analīze
  - ar mērķi noskaidrot aizgādnības pabalsta saņēmēju skaita izmaiņas un dinamiku pirms un pēc aizgādnības pabalsta apmēra paaugstināšanas.
- Intervijas
  - Rīgas bāriņtiesa
  - Rīgas Sociālais dienests
  - NVO
    - Biedrība “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””
    - Resursu centrs cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem “Zelda””
- Aptauja
  - aizgādņu anketēšana ar mērķi noteikt motivāciju kļūt par aizgādni, t.sk. esošā aizgādnības pabalsta apmēra atbilstību aizgādņa pienākumiem

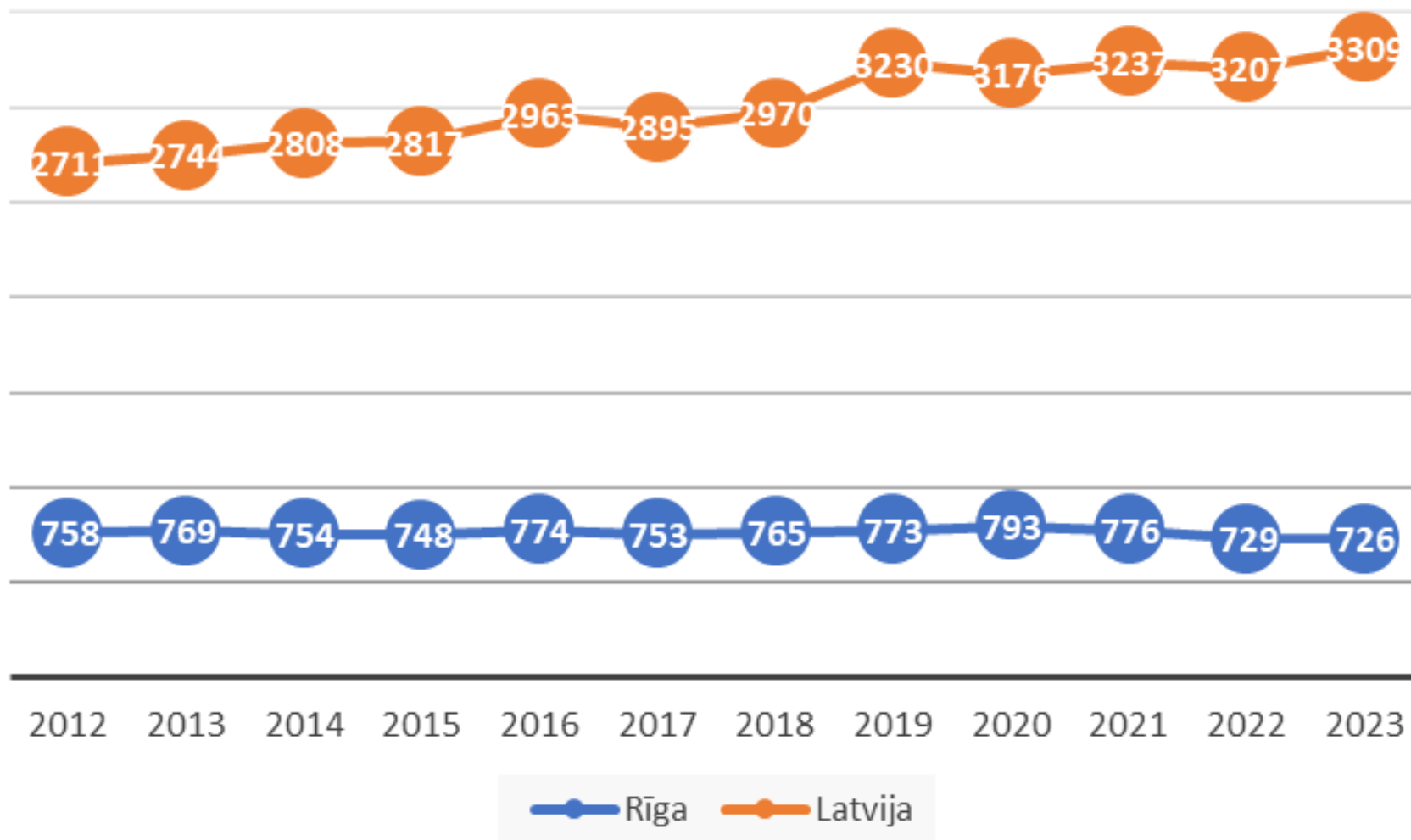
Aizgādnība

- Aizgādnībā esošās personas ir personas ar garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem, kurām, viņu interešu nodrošināšanai un tiesību aizsardzībai kā galējo līdzekli, ar vai bez rīcībspējas ierobežošanas, nodibina aizgādnību.
- Aizgādnībā esošo personu tiesību un interešu aizsardzība ir viena no pašvaldības autonomajām funkcijām.
- Rīgas valstspilsētas pašvaldībā aizgādņus aizgādnībā esošajām personām ieceļ un aizgādņu darbību uzrauga Rīgas valstspilsētas pašvaldības bāriņtiesa.
- Aizgādņus ieceļ aizgādnībā esošo personu pārstāvības, tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai.

Aizgādnība Rīgā 2023

- 2023.gada beigās Rīgas bāriņtiesas uzraudzībā bija 939 aizgādnībā esošās personas, kurām ir aizgādņi.
- 2023.gadā iecelti aizgādņi 94 aizgādnībā esošajām personām.
- 6 jeb 0,64% no aizgādnībā esošajām personām nav aizgādņa.
- Ja aizgādnībā esošajai personai nav aizgādņa, personas pārstāvība, līdz ar to arī interešu aizsardzība viņai ierobežotās rīcībspējas jomās, netiek nodrošināta.
- Minētajām 6 aizgādnībā esošajām personām bez aizgādņa:
  - primāro palīdzību nodrošina aprūpes un ārstniecības iestādes;
  - RSD sniedz pakalpojumus;
  - pārstāvība un mantiskie jautājumi netiek risināti.

Aizgādņu skaita dinamika Latvijā un Rīgā

Aizgādņi

- Pamatā par aizgādņiem kļūst tuvākie ģimenes locekļi – vecāki, vecvecāki, brāļi/māsas.
- Ja persona, kurai atņemta vai daļēji atņemta rīcībspēja atrodas SAC, tad parasti par aizgādņi kļūst aprūpētāji.
- Grūtības ar aizgādņiem rodas, ja personai nav tuvinieki, lai gan mēdz būt gadījumi, kad personai, kurai nav aizgādnis, ir tuvinieki.
- Cilvēki nav motivēti un ieinteresēti kļūt par aizgādņiem. Kā iemesli tiek minēti ne tikai nelielā atlīdzība aizgādņim par pienākumu pildīšanu, bet arī personu sociālais portrets.

Personu, kurām grūtības nodibināt aizgādniecību, sociālais portrets

- pēc 40 gadu vecuma;
- garīga rakstura un psihiski traucējumi;
- atkarības;
- klaiņošana/bezpajumtniecība;
- agresivitāte;
- vardarbīga uzvedība;
- devianta/delikventa uzvedība;
- kriminālsodāmība.

Aizgādņu piesaiste

- RBT nav izstrādāta konkrēta stratēģija aizgādņu piesaistei
  - Sludinājumi publiskajā telpā netiek ievietoti
  - Aizgādņus meklē starp jau esošiem aizgādņiem un tiek piedāvāts aizgādībā ņemt vēl kādu personu
  - Pienākumu pildīšanai uzrunā sev pazīstamus cilvēkus
- Problēmsituāciju gadījumos tiek rīkotas starpinstitucionālās sanāksmes
  - RSD
  - Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centra speciālisti
  - NVO
- Kamēr personai nav sakārtota aizgādniecība, RBT par personu ziņo RSD

Rīgas Sociālā dienesta darbība (1)

- RSD redzeslokā ik gadu nonāk ne mazāk kā desmit personas ar ierobežotu rīcībspēju, kurām nav iecelti aizgādņi.
- RSD informācija par personām, kuras zaudējušas aizgādņi (tāpat kā par citām grupām, kuras nonākušas problēmsituācijā) nonāk, kad par to ziņo pati persona, kaimiņi, pakalpojumu sniedzēji, dienas centri, bāriņtiesa u.c.
- Noteicošais instruments risinot situācijas, kad personai ar ierobežotu rīcībspēju nav aizgādņa, ir starpinstitucionālās sanāksmes
- Krīzes situācijās tiek iesaistīta arī Sociālo lietu komisija

Rīgas Sociālā dienesta darbība (2)

- Ja persona ir palikusi bez dzīvesvietas, SD uzrunā sadarbības partnerus ar mērķi piešķirt pakalpojumu - Īslaicīgās uzturēšanās mītne
- Nereti šie klienti ir palikuši bez iztikas līdzekļiem un pārtikas. Arī šis jautājums tiek skatīts un risināts individuāli, izejot no tā, kādā jautājumā ir ierobežota rīcībspēja (interesešu pārstāvība valsts un pašvaldības institūcijās, bankas konta atvēršana, pabalstu un pensiju saņemšana)
- Situācijas tiek risinātas SD kompetences robežās - silto pusdienu piegādes pakalpojums, krīzes pabalsts, materiāls pabalsts dokumentu atjaunošanai, asistents un cita palīdzība, lai nepasliktinātos klienta situācija, līdz tiek iecelts aizgādnis
- Nepieciešams stabils un ilgtspējīgs risinājums aizgādņu problēmai, veidojot aizgādņa pakalpojumu, kuru nodrošinātu pašvaldība

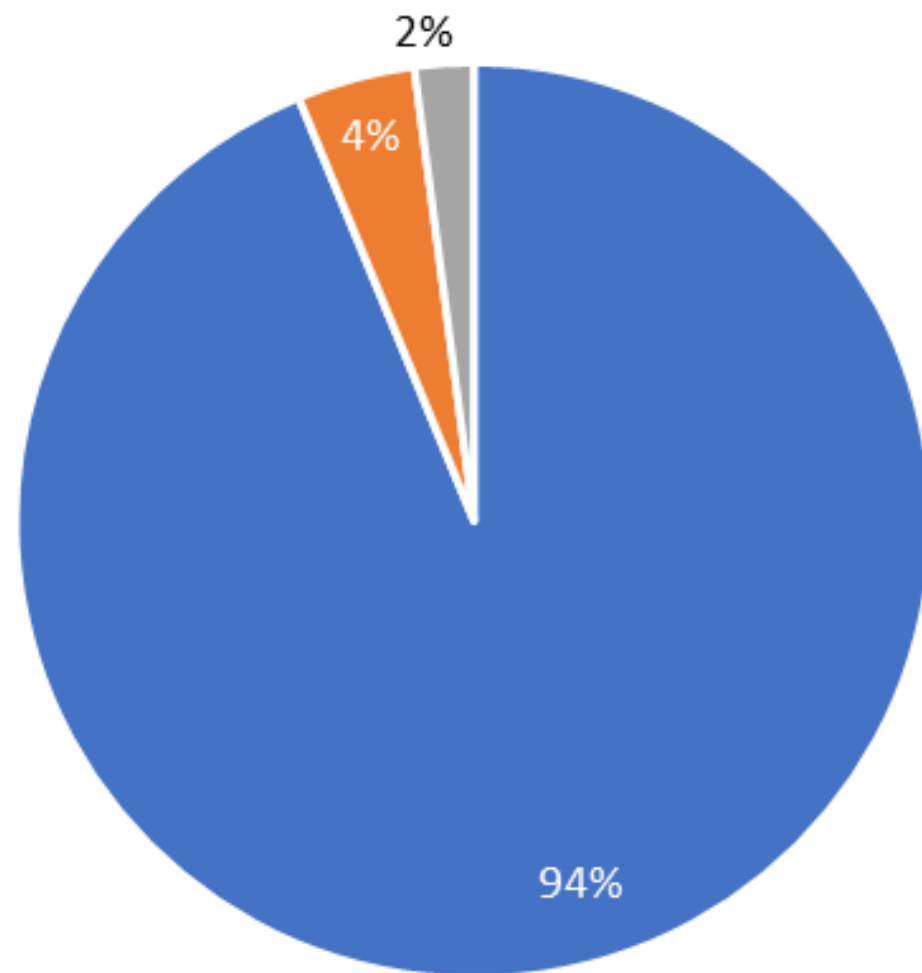
Gadījuma apraksts

- 2022.gada nogalē 4 jauniešiem ar smagiem FT, kuri dzīvojuši SAC bērniem, sasniedzot pilngadību tika ierobežota rīcībspēja. Trijiem no šiem jauniešiem, pārtraucot rīcībspēju, netika iecelti aizgādņi.
- SAC vai grupu dzīvoklis jauniešiem nebija perspektīva (gara rinda), tika pieņemts lēmums jauniešus integrēt sabiedrībā ar individuālo sociālās rehabilitācijas programmu, kuru nodrošina “Rīgas pilsētas “Rūpju bērns””.
- Tā kā jauniešu rīcībspēja bija ierobežota, bet aizgādņi nebija iecelti/atrasti, nozīmīgi pasliktinājās jauniešu situācija un biedrība dotēja medikamentu, ēdiena, higiēnas un citu preču iegādi jauniešiem.
- Jauniešiem rīcībspēja tika ierobežota 2022. gada rudenī, bet aizgādņu jautājums (ir nodibināta aizgādņība visiem jauniešiem) ir atrisinājies 2023 gada marta beigās – viens aizgādņis no SAC, viens atrasts ar RSD un RBT palīdzību, un viens no “Rūpju bērna”.

Profesionāļu viedokļi

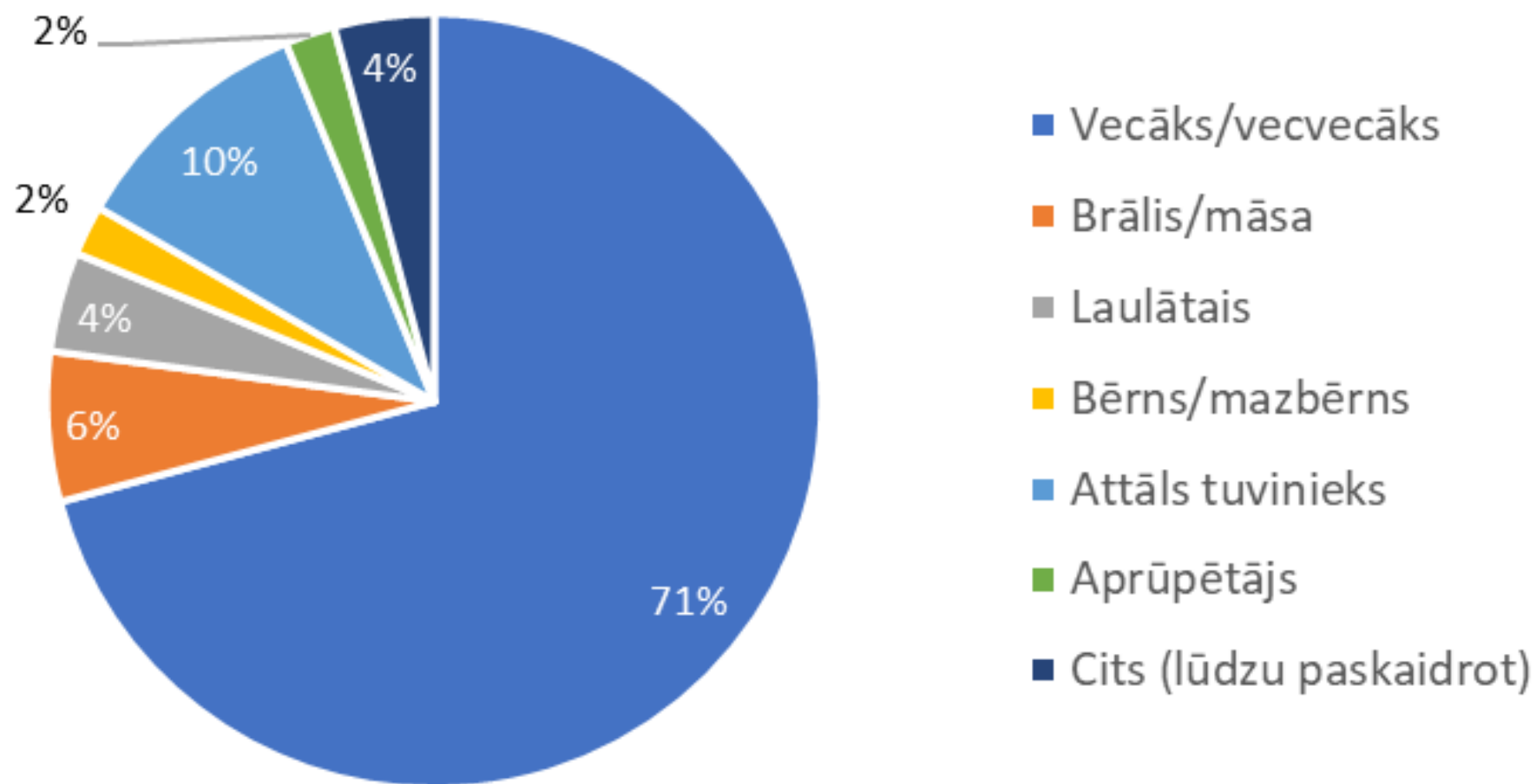
- Aizgādņu problēma ir ieilgusi. Bāriņtiesa, kuras pienākumos ietilpst aizgādņu iecelšana, šo jautājumu risina kūtri
- Bāriņtiesas pienākums un atbildība ir ne tikai iecelt aizgādni, bet arī to sameklēt. Īpaši, ja personai ir smagi funkcionāli traucējumi un nav citas alternatīvas jautājumu risināšanā
- Aizgādņu piesaistei jābūt sistemātiskai un mērķtiecīgai, ja nepieciešams iesaistot sadarbības partnerus, kopienu centrus un citus resursus
- Situācijās, kad nevar atrast aizgādni personām, kurām rīcībspēju ir ierobežojusi tiesa, līdz aizgādņības nodibināšanai atbildība jānes bāriņtiesai vai jāveido kāda forma, kas atbild un rūpējas par personām līdz aizgādņu iecelšanai, piemēram, aizgādņa amata vieta pašvaldībā

Galvenā motivācija kļūt par aizgādni

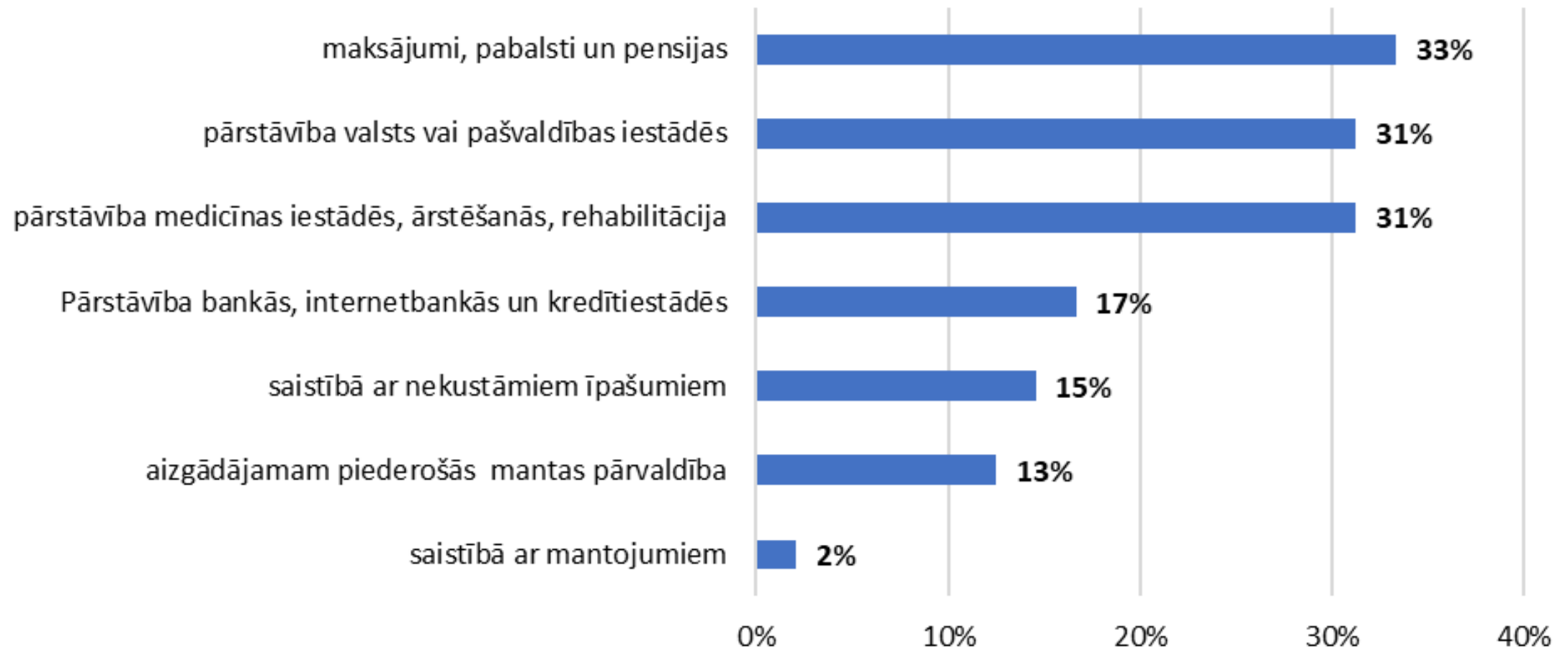
- Esmu personai tuvākais radnieks un citādi nespēju rīkoties
- Nepiederu ģimenei, bet mani uzrunāja kļūt par aizgādni
- Nepiederu ģimenei, bet mani pierunāja kļūt par aizgādni

Aizgādībā esošās personas piederības statuss aizgādņim

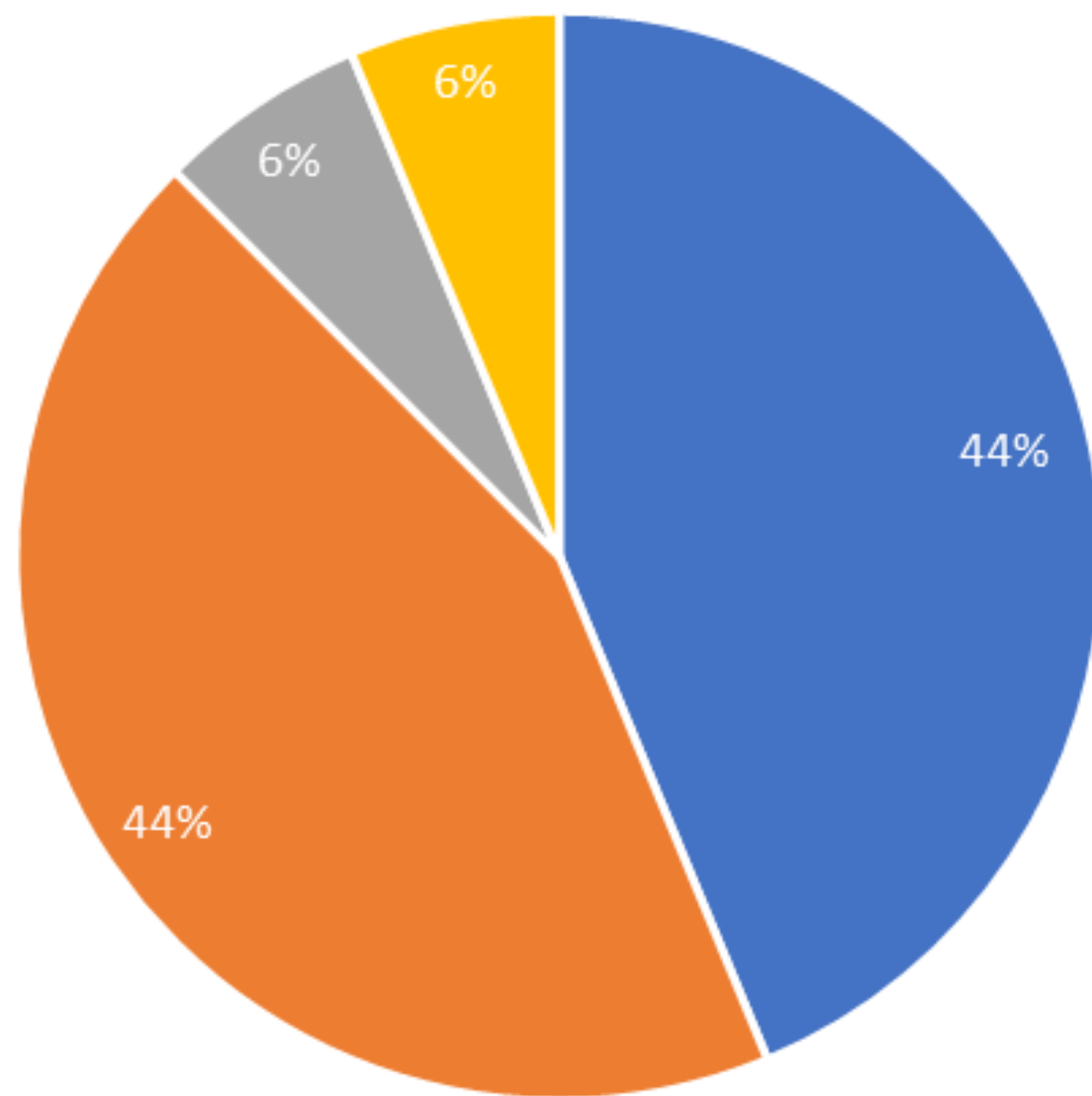

Aizgādņu svarīgākie pienākumi

Aizgādņa pienākumu pildīšanas biežums

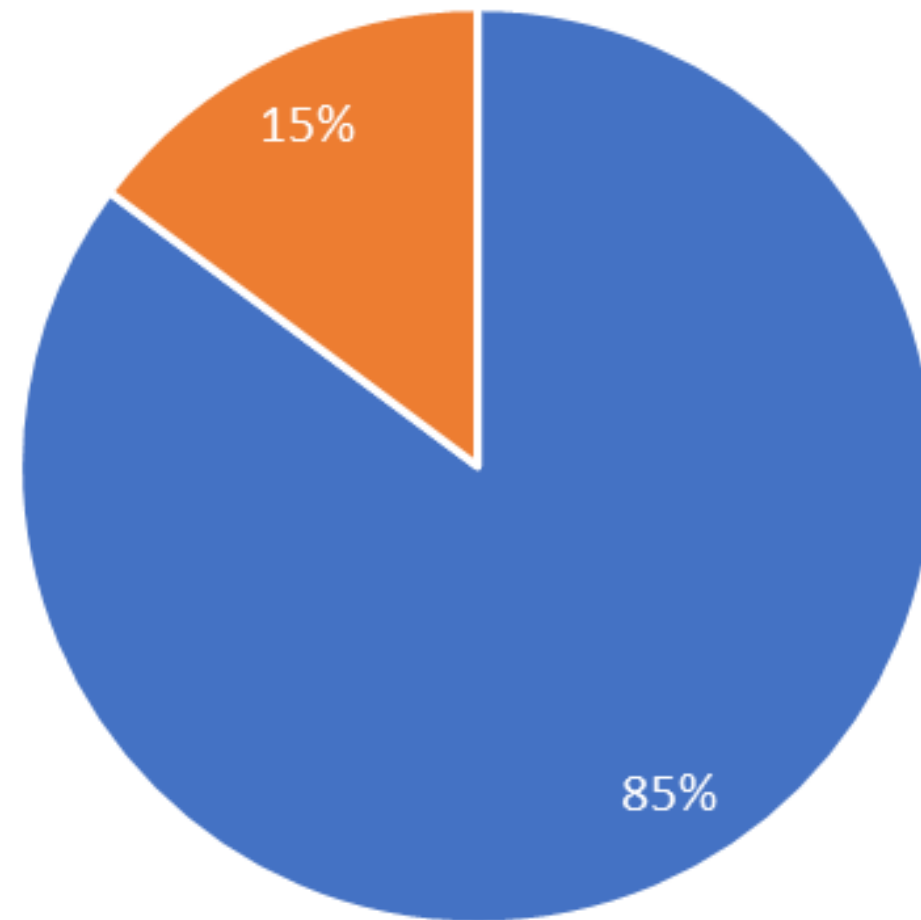
■ Reizi dienā ■ Reizi nedēļā un biežāk ■ Reizi mēnesī un biežāk ■ Reizi vai dažas reizes gadā

Cik personas atrodas aizgādībā vienam aizgādņim

(dati par 8 mēnešiem no 2023.08 – 2024.03)

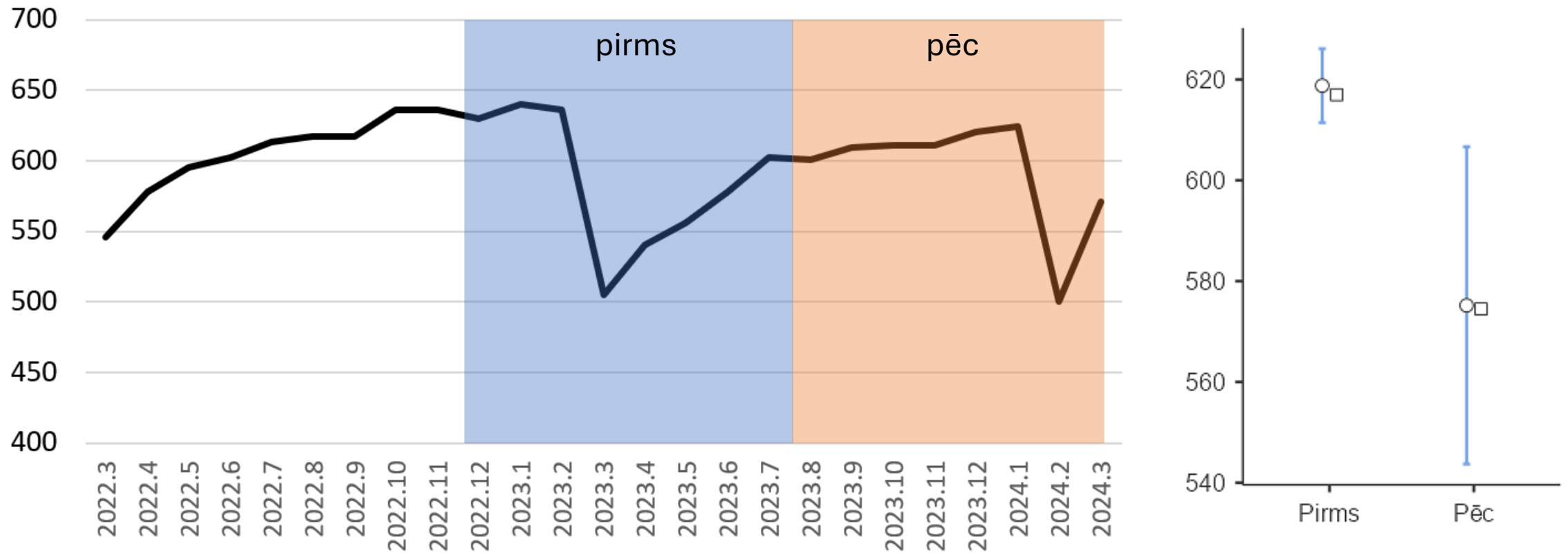
Personas aizgādībā	Aizgādņu skaits	
1	540	95.9%
2	11	2.0%
3	4	0.7%
4	4	0.7%
7	1	0.2%
8	3	0.5%

Vai uzņemtos kļūt par aizgādni, ja aizgādņu pabalsts nebūtu palielināts?

■ Jā   ■ Nē

Pirms un pēc aizgādņības pabalsta palielināšanas

Personu skaits aizgādņībā pirms un pēc pabalsta palielinājuma statistiski nozīmīgi atšķiras – vērojams samazinājums par vidēji 44 personām, kas skaidrojams ar kopējo aizgādniecībā esošo personu skaita samazināšanos.

Secinājumi (1)

- **Aizgādņu problēma ir ieilgusi.** Rīgas bāriņtiesa, kuras pienākumos ietilpst aizgādņu iecelšana, šo jautājumu risina kūtri. Aizgādņu piesaistei jābūt sistemātiskai un mērķtiecīgai.
- Kamēr personai nav sakārtota aizgādniecība, **Rīgas bāriņtiesa par personu ziņo Rīgas Sociālajam dienestam**, kas RSD rada papildus slodzi.
- Situācijas, kad personai ir ierobežota rīcībspēja un nav iecelts aizgādnis, **Rīgas Sociālajā dienestā tiek risinātas individuāli un SD kompetences robežās**, tomēr svarīgs faktors ir joma, kurā tiesa ierobežojusi rīcībspēju.
- Mēdz būt situācijas, kad tiesa personai ļoti plaši ierobežojusi rīcībspēju, bet aizgādnis nav atrasts un iecelts. Attiecīgi šāda persona nonāk **pilnīgi bezpalīdzīgā situācijā**.
- Lai gan bāriņtiesas pienākums un atbildība ir ne tikai iecelt aizgādni, bet arī to sameklēt, tomēr bāriņtiesas **iespējas aizgādņu meklējumos ir ierobežotas**.

Secinājumi (2)

- Nozīmīgi lielākā daļa aizgādņu personai ar ierobežotu rīcībspēju ir **1. pakāpes radnieki** un parasti **aizgādniecībā ir viena persona**.
- Galvenā motivācija uzņemties aizgādņa pienākumus ir **pienākuma sajūta un atbildība pret savu tuvinieku**.
- Aizgādņa pabalsta summas palielināšanai nav izšķiroša nozīme un **neietekmē lēmumu kļūt par aizgādni**.
- Gan sociālie darbinieki, gan NVO pārstāvji uzskata, ka aizgādņu problemātikas iespējams risinājums ir **aizgādņa amats Rīgas valstspilsētas pašvaldībā**, kurš nekavējoši, vienpersoniski var pieņemt personai ar ierobežotu rīcībspēju nepieciešamo lēmumu, turpmāk iesaistot pakalpojuma sniedzējus ar kuriem bāriņtiesa ir noslēgusi vienošanos.

PALDIES PAR UZMANĪBU!

**RĪGAS VALSTSPILSĒTAS PAŠVALDĪBA
LABKLĀJĪBAS DEPARTAMENTS**

dl@riga.lv
+371 67105151 ld.riga.lv